

Advies gewijzigde aanvraag statustoewijzing Nationaal Park Hollandse Duinen

Foto: Meyendel © Berthe Jongejan (RCE)

Dit advies betreft de bij de Adviescommissie
Nationale Parken ingediende gewijzigde
aanvraag statustoewijzing Nationaal Park
Hollandse Duinen

12 december 2024 - definitief

Advies gewijzigde aanvraag statustoewijzing Nationaal Park Hollandse Duinen – 12/12/2024

In januari 2021 is de Adviescommissie Nationale Parken ingesteld. Deze commissie adviseert de staatssecretaris van LNVN over aanvragen voor een (gewijzigde) statusaanwijzing van een gebied als nationaal park.

De commissie is gevraagd de aanvraag te beoordelen op basis van artikel 3.68 van het Besluit kwaliteit leefomgeving¹ (Bkl) met inachtneming van de nadere uitleg in de Beleidsregel Nationale Parken 2024-2030².

Dit advies betreft het op 16 september 2024 door aanvrager ingediend geactualiseerd verzoek tot aanwijzing Hollandse Duinen als nationaal park. De commissie heeft kennisgenomen van de aanvullende informatie ten aanzien van dit verzoek, inclusief achterliggende stukken en de reactie op de aanvullende vragen op 10 oktober 2024.

Al de ontvangen informatie is betrokken in de beraadslagingen bij de totstandkoming van dit advies.

Advies op basis van uniciteit

Een belangrijke uitgangsvraag in het Bkl, die niet nader is uitgewerkt in de beleidsregel, is of het gebied zich duidelijk onderscheidt ten opzichte van eerder aanwezige nationale parken. De commissie erkent dat Hollandse Duinen dezelfde geomorfologische en ecologische kenmerken heeft als het noordelijk gelegen bestaande Nationaal Park Zuid Kennemerland. In die zin is Hollandse Duinen niet onderscheidend. Omdat het echter één samenhangend gebied vormt en alleen op bestuurlijke gronden (nog) geen gezamenlijke parkenorganisatie heeft, oordeelt de commissie dat dit in het belang van grote aaneengesloten landschapsecologische eenheden, geen uitsluitingsgrond van Hollandse Duinen mag zijn.

Zie aanvullend het advies over gewenste samenwerking onder A.

Advies op basis van de beleidsregel

De commissie wil allereerst benadrukken dat zij verheugd is over de nauwgezette toelichtingen en antwoorden die deze gewijzigde aanvraag begeleiden. Er is geleverd wat gevraagd is. Het draagvlak voor deze gewijzigde aanvraag is onverminderd groot. Sinds de start van het initiatief voor Hollandse Duinen in 2016 is er veel werk verzet, is het aantal partners toegenomen en zijn er tal van concrete projecten gestart die bijdragen aan het versterken en verantwoord beleven van het gebied. Een dergelijke, gebiedsgerichte aanpak sluit aan bij de oproep voor brede samenwerking zoals opgetekend in het beleidsprogramma Nationale Parken.

De commissie meent dat het gebied waarvoor de status is aangevraagd in de geactualiseerde aanvraag, de status nationaal park waardig is.

Dat laat onverlet dat de samenwerkende partijen nog **veel uitdagingen** tegemoet gaan, met name als het gaat om **ecologisch systeemherstel** binnen en buiten het beoogde nationaal park, wat een belangrijke **voorwaarde is voor het verzekeren van de wezenlijke kenmerken** van het gebied.

¹ [Artikel 3.68 Besluit kwaliteit leefomgeving](#)

² [wetten.nl - Regeling - Beleidsregel aanwijzing Nationale Parken 2024-2030 - BWBR0049721 \(overheid.nl\)](#)

Dit advies vraagt om **geïntensiveerde maatregelen ten behoeve van het ecologisch systeemherstel**, waarbij periodiek via **monitoring**³ wordt beoordeeld of bij reeds genomen (her)inrichtingsmaatregelen zich positieve ecologische effecten ontwikkelen.

De commissie adviseert de staatssecretaris om Hollandse Duinen uit te blijven dagen **om beter te gaan voldoen aan de kwaliteitseis ecosysteem**, maar daarnaast is er ook een belangrijke rol voor Rijk en provincie. Binnen het beleidsprogramma Nationale Parken vormde het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) een belangrijke pijler om tot ecosysteemherstel te komen. Het NPLG is echter komen te vervallen. **Als Rijk en provincie niet tot een effectieve, alternatieve aanpak komen voor het tijdig voldoen aan ecosysteemherstel, kan de commissie niet meer achter haar positieve advies voor de statusaanvraag staan.**

De commissie wil daarnaast haar zorg kenbaar maken over de **landschappelijke eenheid buiten het 'kerngebied'**⁴, die **kwetsbaar is en aandacht vraagt**. De commissie heeft tevens zorgen over het **uitdragen van het label nationaal park** in deze kleinere gebieden en smalle ecologische verbindingzones. De commissie adviseert dat, indien bebording plaatsvindt, dit zodanig te doen dat een bezoeker van het nationaal park het onderscheid kan weten en ervaren tussen het 'kerngebied' van het nationaal park en de daarmee voldoende verbonden toegangspoorten of entreeroutes en -gebieden.

Het is van belang om **communicatief duidelijk** te zijn dat de **status nationaal park geldt voor** (de eenheid van) **het kerngebied en niet het samenwerkingsgebied**. Onzorgvuldige duiding van wat wel en niet tot het nationaal park behoort devalueert het unieke merk 'nationaal park', en straalt negatief af op andere nationale parken in Nederland en wereldwijd. De commissie vindt de term 'nationaal parkgebied' onduidelijk en **adviseert om de aanduiding 'nationaal park'** te gebruiken naast het bredere '**samenwerkingsgebied**'.

De commissie beoordeelt het criterium educatief/wetenschappelijke en recreatieve belangen als ruim voldoende tot goed. Het diverse **recreatieve en educatieve aanbod is een kans om veel mensen te kunnen bereiken**. De recreatiedruk vormt tegelijkertijd ook een van de grootste bedreigingen voor het nationaal park. De commissie adviseert dan ook om de **recreatiedruk te monitoren** om te borgen dat het gebied op passende wijze **beleefbaar blijft zonder dat de druk op de natuurwaarden te hoog wordt**.

Het criterium grote schoonheid wordt als ruim voldoende beoordeeld, **met inachtneming van voorgaande adviezen**. De **wezenlijke kenmerken** worden door de commissie als voldoende beoordeeld, maar moeten worden **doorvertaald naar provinciaal en gemeentelijk beleid, omgevingsverordeningen en omgevingsplannen**.

De commissie gaat ervan uit dat de komende jaren stevig wordt ingezet op verbetering van de in dit advies genoemde aandachtspunten en voortvarend gewerkt wordt aan **landschapsecologisch en cultuurhistorisch systeemherstel**. **Indien monitoring geen significante verbetering laat zien, zal de status nationaal park heroverwogen moeten worden**, conform het beleidsprogramma Nationale Parken.

Toelichting bij het advies

De commissie motiveert navolgend hoe zij tot dit besluit is gekomen, en benoemt daarbij ook de zorgpunten die de komende jaren extra aandacht vragen. Hierbij wordt dezelfde volgorde gehanteerd als in de beleidsregel.

³ Binnen het Beleidsprogramma nationale parken wordt een voortgangsmonitor ontwikkeld. Daarnaast is zelfstandige monitoring op doelen met betrekking tot ecosysteemherstel aan te raden om vinger aan de pols te kunnen houden.

⁴ Met de term 'kerngebied' wordt de grootste natuurkern tussen Leiden, Wassenaar en Den Haag bedoeld, zie ook de toelichting bij A.

A. Gebiedsomvang

Het criterium 'omvang' in de beleidsregel schrijft voor dat – naast een of enkele natuurkernen van minimaal 1000 hectare aaneengesloten en beschermde natuur – meer dan 50% van het totale oppervlak van het nationaal park moet bestaan uit beschermde natuur. Daaronder vallen natuurgebieden die behoren tot de Natura 2000-gebieden, gebieden die onderdeel zijn van het Natuurnetwerk Nederland, of die in het (provinciaal) omgevingsbeleid de functie natuur zijn toegedeeld.

Bij de eerdere statusaanvraag (ingediend 24 november 2020) was met name de kritiek dat een te ruime begrenzing werd aangehouden, waardoor de verhouding natuur/niet natuur niet in overeenstemming was met de status van een nationaal park. In de begrenzing waren enkele sterk verstedelijkte gebieden, glastuinbouwgebieden en intensief gebruikte agrarische (bollenteelt)gebieden opgenomen die niet bijdroegen aan het behouden van de wezenlijke kenmerken van het gebied. Hiermee was er naar het oordeel van de commissie onvoldoende sprake van een unieke, herkenbare eenheid die past bij een nationaal park.

De commissie stelt vast dat met de nieuwe begrenzing in de gewijzigde aanvraag het gebied nu ruim voldoende voldoet aan de getalsmatige vereisten. De drie Natura 2000 natuurkernen die binnen de begrenzing zijn gelegen, hebben elk een aaneengesloten oppervlakte van meer dan 1.000 hectare. Ook andere natuurgebieden en hun landschapszones hebben een aaneengesloten oppervlakte van meer dan 1.000 hectare. Ruim meer dan de benodigde 50% van het totale gebied bestaat uit beschermde natuur. Het gebied beslaat ruim 18.314 ha. Daarvan is 13.456 ha oftewel 73% Natura 2000-gebied en 336 ha (2%) natuur opgenomen in gemeentelijke omgevingsplannen.

In hoofdzaak omvat de nieuwe aanvraag het Zuid-Hollandse kustlandschap met een diversiteit aan landschapselementen, waaronder duinen, stranden, bossen, heideterreinen en landgoederen. Elk van de grotere natuurkernen bevat diverse ecologische gradiënten, die via de kust met elkaar verbonden zijn en daardoor een logische, samenhangende, landschapsecologische en cultuurhistorische eenheid vormen. De grootste natuurkern tussen Leiden, Wassenaar en Den Haag omvat de volledige gradiënt van de zee tot de bossen van de binnenduinrand en de strandwallen. De commissie duidt dit aaneengesloten gebied in dit advies als het 'kerngebied'.

Naast dit kerngebied zijn binnen de nieuwe begrenzing enkele verspreide kleinere natuurgebieden opgenomen, die via krap begrensde ecologische verbindingzones (veelal watergangen) met elkaar en het 'kerngebied' zijn verbonden. Deze gebieden vormen geen duidelijke ruimtelijke eenheid en zijn niet ingebed in het landschapsecologisch systeem. De aanvrager geeft als motivatie dat de keuze is gemaakt om uitsluitend gebieden op te nemen in de begrenzing die vallen onder een beschermingsregime (NNN⁵ of anderszins beschermd). **Hoewel een dergelijke begrenzing niet goed aansluit bij de basiseis 'Het nationaal park is een logisch en samenhangend gebied', kan de commissie wel meegaan in deze motivatie. De commissie leest hierin de ambitie deze krap begrensde delen als 'stepping stones' in te zetten om het tussen- en omliggende gebied te ontwikkelen tot een robuuste eenheid, en moedigt de aanvrager hierin aan.**

De commissie prijst de brede samenwerking tussen inwoners, overheden en maatschappelijke organisaties, om inspanningen te leveren die essentieel zijn voor een robuust ecologisch systeem dat als cultuurhistorische en landschappelijke eenheid te beleven is. Het is van groot belang om de ambities te realiseren, en daarmee niet alleen het landschapsecologisch systeem robuuster te maken, maar ook tot een nationaal parkwaardige, robuuste landschappelijke eenheid te komen.

Zoals ook gemeld in het advies van 9 juni 2021⁶, dat de adviescommissie opstelde naar aanleiding van de voorgaande statusaanvraag van Hollandse Duinen, blijft het daarnaast belangrijk om ook buiten de begrenzing van het nationaal park en samenwerkingsgebied te streven naar versterking van het ecologische systeem op macroniveau. Geomorfologisch en ecologisch vormt het landschap

⁵ NNN: Natuurnetwerk Nederland. Dit netwerk is beschermd via de wet ruimtelijke ordening.

⁶ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021D44977&did=2021D44977>.

tussen Hoek van Holland en het Noordzeekanaal, waar de nationale parken Zuid-Kennemerland en Hollandse Duinen onderdeel van zijn, één systeem. Voor het belang van het totale gebied, en de onderlinge verbindingen adviseert de commissie verdere intensivering van de samenwerking tussen de parken, ten behoeve van duurzame instandhouding, met inachtneming van de cultuurhistorische nuances van beide parken.

Concluderend beoordeelt de commissie het criterium 'gebiedsomvang' als voldoende, met als belangrijkste kanttekening dat de landschappelijke eenheid buiten het 'kernegebied' kwetsbaar is en aandacht vraagt.

B. Kwaliteitseis ecosysteem, niet wezenlijk aangetast

Voor toekenning van de status is een vereiste, zo staat vermeld in de beleidsregel, 'dat het gehele gebied moet voldoen aan de kwaliteitseis ecosysteem'. Dit is het geval 'als de ecosystemen in het gebied niet wezenlijk zijn aangetast door menselijk gebruik. Een ecosysteem dat niet wezenlijk is aangetast door menselijk gebruik, is een samenhangend ecosysteem met duurzaam functionerende abiotische en biotische relaties, waarbij menselijk gebruik en beheer bijdraagt aan het duurzaam functioneren'.

De voorgedragen duingebieden zijn van zeer grote ecologische waarde. Het huidige gebruik, milieufactoren en andere factoren die van invloed zijn op het ecosysteem zoals drinkwaterwinning zijn echter (nog) niet goed in balans. Het duurzaam functioneren wordt hierdoor belemmerd. Dergelijke constatering baseert de commissie mede op basis van de adviezen van de Ecologische Autoriteit.⁷

De kwaliteit van de ecosystemen in de voorgedragen duingebieden lijdt met name onder vier belangrijke drukfactoren: (1) verdroging, (2) recreatie, (3) stikstofdepositie en daarmee gepaard gaande verzuring, (4) kustbeknelling door o.a. verstedelijking en glastuinbouw. Voorwaarden voor verbetering van deze factoren horen op de agenda van de samenwerkingsverbanden.

Voor wat betreft verdroging is monitoring van groot belang, zeker nu er vanwege klimaatverandering naar verwachting meer dynamiek zal optreden in de waterstanden. De effecten van waterwinning, neerslag en verdamping op de grondwaterstanden dienen integraal gemodelleerd te worden en indien nodig zal de waterwinning moeten worden vermindert om de kwaliteit van de ecosystemen te waarborgen. Binnen het nationaal park zal de waterwinning in balans moeten blijven met de kwaliteit van de ecosystemen.

Wat stikstofdepositie betreft is monitoring van de stikstof- en andere nutriënten-gehalten, alsmede kalkgehalte en zuurgraad van de bodem eveneens van groot belang om bijtijds beheersmaatregelen te nemen die de effecten op de kwaliteit van bodem en ecosystemen kunnen mitigeren.

Ook recreatiedruk en andere externe milieu-invloeden maken het ecosysteem kwetsbaar. De kust wordt bekneld en versnippering ligt op de loer; de aanvrager moet streven naar meer ruimte, die nodig is voor veerkracht en het robuust maken van het gebied. Kansen doen zich voor in het kader van onze kustbescherming. Door combinaties van kalkrijke zandsuppleties aan de zee kant, waar mogelijk in combinatie met een grotere dynamiek door bijvoorbeeld het creëren van kerven, kan het duinecosysteem robuuster en veerkrachtiger gemaakt worden, hetgeen ook de waterveiligheid ten goede komt. De zandmotor inspireert op dit aspect⁸.

Tot slot is aandacht nodig voor de emissieoverschrijding van de bollenteelt en ander middelengebruik in de landbouw, die vanuit een gebiedsaanpak moet worden teruggedrongen.

---

⁷ <https://ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5033>; <https://ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5029>

⁸ <https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/bescherming-tegen-het-water/maatregelen-om-overstromingen-te-voorkomen/zandmotor/doelen-en-resultaten>

Het is aan te raden om een volwaardige LESA op te stellen, voor het gehele landschapsecologische systeem, zodat de (park)grensoverschrijdende opgaven bekend zijn en vandaaruit het samenhangend en gedragen uitvoeringsprogramma wordt benut. De commissie geeft bovendien als advies mee om voor het onderzoek naar het (duurzaam) functioneren en monitoring daarvan meer samenwerking te zoeken met kennisinstituten.

Dit alles **vraagt om een geïntensiveerde maatregelen ten behoeve van het ecologisch systeemherstel, waarbij periodiek via monitoring⁹ wordt beoordeeld of bij reeds genomen (her)inrichtingsmaatregelen zich positieve ecologische effecten ontwikkelen.**

Het is van belang de maatregelen in samenwerking met betrokken partners uit te voeren en waar mogelijk en nodig te verankeren in beleid.

De commissie adviseert de staatssecretaris om Hollandse Duinen uit te blijven dagen om beter te gaan voldoen aan de kwaliteitseis ecosystemen. De commissie geeft Hollandse Duinen op dit moment het voordeel van de twijfel op dit punt en vertrouwt erop dat op dit punt vooruitgang wordt geboekt in de nabije toekomst. Daarnaast adviseert de commissie de staatssecretaris om met de provincie tot een afdoende alternatieve aanpak te komen voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). De beleidsregel Nationale Parken wijst voor ecosysteemherstel nadrukkelijk op het belang van een sturingsinstrument met ruimtelijke component. Het beleidsprogramma leunde daarbij sterk op het NPLG voor het verwezenlijken van doelen.¹⁰ Nu het NPLG komt te vervallen, zullen vervangende programma's of maatregelen, met voldoende middelen, moeten bewerkstelligen dat noodzakelijke maatregelen in overgangsgebieden rond de natuurkernen systeemherstel ondersteunen.

Als Rijk en provincie niet tot een effectieve aanpak komen voor het tijdig voldoen aan ecosysteemherstel, kan de commissie niet meer achter haar positieve advies voor de statusaanvraag staan.

C. Educatief/wetenschappelijke en recreatieve belangen

In de beleidsregel is opgenomen dat het gehele gebied moet voldoen aan de kwaliteitseis dat sprake moet zijn 'van een bijzonder natuurwetenschappelijk, educatief en recreatief nationaal of internationaal belang, en dat deze belangen op passende wijze beleefbaar zijn'.

Als belangrijke kern van duinreservaten langs de Noordzee is het voorgedragen gebied van groot natuurwetenschappelijk en educatief belang. Deze aspecten zijn bovendien beleefbaar (te maken). De educatieve en recreatieve infrastructuur van Hollandse Duinen is zeer verzorgd. Het gebied voldoet aan het criterium dat het voor een groot deel is opengesteld voor bezoekers met een educatief, cultureel of recreatief doel. De randvoorwaarden voor openstelling zijn duidelijk geformuleerd. Vanwege de nabijheid van de Randstad en de geomorfologische, landschappelijke, archeologische en cultuurhistorische diversiteit van het gebied is het recreatief belang groot. Het diverse recreatieve en educatieve aanbod is een kans om veel mensen te kunnen bereiken. Dit vormt tegelijkertijd ook een van de grootste bedreigingen voor het nationaal park.

---

⁹ Binnen het Beleidsprogramma nationale parken wordt een voortgangsmonitor ontwikkeld. Daarnaast is zelfstandige monitoring op doelen met betrekking tot ecosysteemherstel aan te raden om vinger aan de pols te kunnen houden.

¹⁰ Beleidsprogramma Nationale Parken: [Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030 | Rapport | Rijksoverheid.nl](#), met name p 10-11. Zo staat hierin vermeld: 'De provincies zullen de overgangsgebieden nader uitwerken in de gebiedsprogramma's. De gebiedsprogramma's geven aan welke maatregelen nodig zijn in het gebied buiten het Natura 2000-gebied om te zorgen voor systeemherstel in het Natura 2000-gebied. De gebiedsprogramma's geven waar mogelijk de locatie en omvang aan van een overgangsgebied. Ze geven ook een overzicht van mogelijke maatregelen in dit gebied.' En ook: 'Gezien het verschil tussen dit beleidsprogramma en de gebiedsaanpak van het NPLG en de dwingende keuzes die vanuit het NPLG moeten worden gemaakt, ligt het voor de hand om de ruimtelijke ontwikkeling van de nationale parken haar beslag te laten krijgen in de NPLG-gebiedsprogramma's, en de doorvertaling daarvan in provinciale en gemeentelijke ruimtelijke plannen.'

De commissie adviseert dan ook om de recreatiedruk te monitoren met het doel om te borgen dat het gebied op passende wijze beleefbaar blijft zonder dat de druk op de natuurwaarden te hoog wordt. Het is daarbij relevant te onderzoeken of het concept 'Park Poorten' werkt voor het concentreren van bezoekers om zo elders de druk laag te houden.

Aanvullend adviseert de commissie om extra te investeren in het opzetten van een goede kennisinfrastructuur en het uitzetten van wetenschappelijk onderzoek, gericht op ecosysteemherstel en op het verdiepen van kennis met betrekking tot de thema's natuur, landschap en erfgoed en de samenhang daartussen. De lijst van onderzoekspartners in de oorspronkelijke aanvraag is indrukwekkend en veelbelovend. Om hun kennis en expertise te verzilveren zal een goede coördinatie en 'engagement' cruciaal zijn.

De commissie beoordeelt het criterium educatief/wetenschappelijke en recreatieve belangen als ruim voldoende tot goed.

D. Grote schoonheid

De aanvraag kenmerkt een zeer belangrijk duinlandschap met een unieke identiteit, dat de bijzondere kwaliteiten van de kustduinen en andere landschappelijke en cultuurhistorische waarden duidelijk laat zien.

Alhoewel Hollandse Duinen alle elementen van de kustduinen en haar gradiënten herbergt, is echter de omvang daarvan op diverse plaatsen dermate beperkt dat er sprake is van kustbeknelling. Dit geldt in hoge mate voor de visuele beleving in het zuidelijk deel van het gebied.

Punt van zorg is ook de fijnmazige opname van de verbindende waterlichamen die niet voldoende eenheid hebben met hun omgeving en de grotere kernen (zie ook de opmerkingen genoemd onder A). **De commissie verwijst naar de landschapvisie als belangrijk middel om de lat voor ruimtelijke kwaliteit ook buiten het kerngebied hoger te leggen, teneinde meer ruimtelijke eenheid en gevoel van schoonheid van het geheel te bewerkstelligen.** De gezamenlijke ambities en inzet van partners uit het samenwerkingsgebied zijn cruciaal om de kleine deelgebieden en het tussen- en omliggende gebied ecologisch en/of cultuurhistorisch en/of recreatief te verbinden met het nationaal park.

De commissie beoordeelt de grote schoonheid als ruim voldoende, met inachtneming van voorgaande adviezen.

E. Verzekeren van wezenlijke kenmerken binnen en buiten de natuurkern

De wezenlijke kenmerken binnen het gebied moeten zijn verzekerd, aldus de beleidsregel. Dit is het geval als de functies, gebruiksvormen en beheer in het gebied naar het oordeel van de staatssecretaris voldoende ondersteunend zijn aan het functioneren van het landschapsecologische systeem en de biodiversiteit.

De wezenlijke kenmerken moeten daarnaast worden doorvertaald naar provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies en -plannen, en waar nodig naar verordeningen. Een kompas zoals in diverse provincies wordt gebruikt waarin 'gedragsregels' zijn opgenomen en het werken met ontwerpprincipes, zijn naar het oordeel van de commissie een goede werkwijze om enerzijds de wezenlijke kenmerken te beschermen, en, anderzijds ruimte te bieden aan vernieuwende, kwalitatieve oplossingen die recht doen aan de status nationaal park. Het is noodzakelijk dat alle gemeenten binnen Hollandse Duinen zich hieraan committeren en deze gedragsregels opnemen in hun gemeentelijk omgevingsbeleid. Daarop moeten toekomstige beoordelingen dan ook toezien.

Bijzondere aandacht voor het verzekeren van de wezenlijke kenmerken vraagt een zorgvuldige omgang met drukfactoren op natuur en andere wezenlijke kenmerken die van buiten de begrenzing komen, vooral in de effecten van verstedelijking, recreatie, landbouw, als gevolg van harde

contrasten tussen extensief en intensief gebruikte gebieden. De commissie adviseert binnen de begrenzing een resultaatverplichting van de wezenlijke kenmerken en binnen het samenwerkingsgebied een inspanningsverplichting te hanteren in navolging van Nationaal Park Van Gogh. De zorgen zoals genoemd onder B over de kwaliteitseis ecosysteem zijn ook hier van toepassing.

De adviescommissie waardeert de opname van strandwalgebieden binnen de nieuwe begrenzing van het Nationaal Park, maar constateert ook dat dit gebied onder druk staat door verschillende ontwikkelingen en heeft daarom een aanvullende vraag gesteld over de drukfactoren en de cultuurhistorische betekenis van strandwallen. In de beantwoording van deze vraag wordt aangegeven dat hierbij onder andere wordt gewerkt met een landschapsbiografie en dat richtpunten ruimtelijke kwaliteit voor deze gebieden zijn opgesteld binnen het provinciaal beleid. De genoemde voorbeelden van richtpunten hebben vooral betrekking op het versterken van de cultuurhistorische waarden, maar geven nog geen antwoord hoe om te gaan met drukfactoren, zoals de woningopgave in dit gebied. De commissie adviseert om bij toekomstig onderzoek, educatie en beleidsvorming nadrukkelijk gerede aandacht te (blijven) besteden aan de specifieke kwaliteiten en waarden van de strandwallen. De commissie gaat ervan uit dat er in het nationaal park geen substantiële nieuwbouw plaatsvindt aangezien dit zich niet verhoudt tot de wezenlijke kenmerken. Incidentele uitzonderingsgevallen moeten met terughoudend en zorgvuldigheid worden betracht. Hierbij past natuurinclusief bouwen als norm. De deelnemende overheden en natuur- en waterbeheerders zijn aan zet om de wezenlijke kenmerken te behouden en ontwikkelingsgericht te versterken. De landschapsstrategie van Abe Veenstra kan hierbij als voorbeeld en inspiratie dienen.

Tot slot

De begrenzing omvat een robuust, aaneengesloten 'kerngebied', maar daarnaast ook een groot aantal separate kleine gebieden en watergangen. **De commissie heeft zorgen over het uitdragen van het label nationaal park in deze kleinere gebieden en smalle ecologische verbindingzones.** De commissie heeft hierop de vraag gesteld aan de aanvrager om te verduidelijken of en hoe de kleinere delen en watergangen herkenbaar zijn als nationaal park gebied en wat dit betekent voor de publieke duiding en de benadering, zowel financieel als strategisch.

In de beantwoording op deze vraag wordt aangegeven dat juist in de communicatie over de kleinere gebieden/watergangen het belangrijk is om de samenhang en verbondenheid te benadrukken. Fysiek gebeurt dat 'waar er gelegenheid/ruimte is om ter plekke te communiceren'. **De commissie adviseert aanvullend dat, indien bebording plaatsvindt, dit zodanig te doen dat een bezoeker van het nationaal park het onderscheid kan weten en ervaren tussen het 'kerngebied' van het nationaal park en de daarmee verbonden toegangspoorten of entreeroutes en -gebieden.**

De commissie vindt de term 'nationaal parkgebied' onduidelijk en adviseert om de aanduiding 'nationaal park' te gebruiken naast het bredere 'samenwerkingsgebied', omdat de laatste primair om de samenwerking tussen partners gaat, ten behoeve van het nationaal park. **Ook is van belang om communicatief duidelijk te zijn dat de status nationaal park geldt voor (de eenheid van) het kerngebied en niet het samenwerkingsgebied. Onzorgvuldige duiding van wat wel en niet tot het nationaal park behoort devalueert het unieke merk 'nationaal park', en straalt negatief af op andere nationale parken in Nederland en wereldwijd.**

De commissie gaat ervan uit dat de komende jaren stevig wordt ingezet op verbetering van de in dit advies genoemde aandachtspunten en voortvarend gewerkt wordt aan landschapsecologisch en cultuurhistorisch systeemherstel. Indien monitoring geen significante verbetering laat zien, zal de status nationaal park heroverwogen moeten worden, conform het beleidsprogramma Nationale Parken.